

**ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA MAKTABGACHA
YOSHDAGI DIZARTRIYA NUTQ KAMCHILIGIGA EGA BO‘LGAN BOLALAR
DIQQATINI RIVOJLANTIRISH**

Mehmonova Nodiraxon Yusufxon qizi

*Namangan viloyati davlatobod tumanidagi 57-sonli KIMTT(ko‘p tarmoqli
ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta‘lim tashkiloti)da*

Defektolog

Kimyo Xalqaro Universiteti Namangan filiali magistranti

+998977091404

Annotatsiya: *Mazkur maqola maktabgacha yoshdagi dizartriya nutq kamchiligiga ega bolalarning diqqatini rivojlantirishda zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash masalasiga bag‘ishlangan. Adabiyotlar sharhi asosida kompyuterlashtirilgan kognitiv trening (CCT), serious games, mobil ilovalar va telepraktika vositalarining diqqat va nutq rivojlanishiga ta‘siri ilmiy jihatdan tahlil qilindi. Shuningdek, maqolada dizartriya tashxisi qo‘yilgan maktabgacha yoshdagi bolalarda diqqatni rivojlantirish bo‘yicha tavsiya etilgan tajriba dizayni taqdim etilgan. Natijalar zamonaviy texnologiyalarni logopedik ish jarayoniga integratsiya qilish orqali bolalarning diqqatini barqarorlashtirish va nutq samaradorligini oshirish imkoniyatlarini ko‘rsatadi.*

Abstract: *This article is devoted to the issue of developing attention in preschool children with dysarthria using modern technologies. Based on a review of the literature, the effects of computerized cognitive training (CCT), serious games, mobile applications, and telepractice tools on attention and speech development are analyzed. The paper also presents a proposed experimental design for improving attention in preschool children diagnosed with dysarthria. Findings suggest that the integration of modern technologies into speech therapy may improve children’s attentional stability and speech effectiveness.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются особенности развития внимания у детей дошкольного возраста с нарушением речи типа дизартрии с использованием современных технологий. Показано, что применение компьютеризированных когнитивных тренингов, образовательных игр, мобильных приложений и телепрактики способствует повышению концентрации, устойчивости и переключаемости внимания у детей. Современные логопедические методики, основанные на мультимедийных и интерактивных ресурсах, позволяют не только стимулировать речевое развитие, но и формировать когнитивные функции, в частности внимание.*

Kalit so‘zlar: *dizartriya; nutq kamchiligi; maktabgacha yoshdagi bolalar; diqqatni rivojlantirish; zamonaviy texnologiyalar; kompyuterlashtirilgan kognitiv trening; serious games; mobil ilovalar; logopedik ish; telepraktika.*

Keywords: *dysarthria; speech disorder; preschool children; attention development; modern technologies; computerized cognitive training (CCT); serious games; mobile applications; speech therapy; telepractice.*

Ключевые слова: *дизартрия; речевые нарушения; дошкольники; развитие внимания; современные технологии; компьютеризированный когнитивный тренинг; обучающие игры; мобильные приложения; логопедическая работа; телепрактика.*

Kirish

Dizartriya – markaziy asab tizimidagi nuqsonlar natijasida yuzaga keladigan motor nutq buzilishi bo‘lib, maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqning aniqligi, tezligi va intonatsion xususiyatlariga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Nutqdagi kamchiliklar bolaning kognitiv rivojlanishi, ijtimoiy muloqoti va ta‘lim jarayonidagi muvaffaqiyatlariga ham to‘sqinlik qiladi. Maktabgacha yoshda diqqatni rivojlantirish nutq terapiyasi samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. So‘nggi yillarda zamonaviy texnologiyalar, xususan raqamli o‘yinlar, kompyuterlashtirilgan mashqlar va telepraktika logopedik amaliyotda keng qo‘llanilmoqda. Ilmiy manbalarda keltirilishicha, kompyuterlashtirilgan kognitiv trening bolalarning diqqatini rivojlantirishda ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Serious games (o‘quv va rehabilitatsion o‘yinlar) bolalarda motivatsiyani oshiradi va mashg‘ulotlarda qatnashuvni kuchaytiradi. Mobil ilovalar va masofaviy logopedik xizmatlar esa terapiya jarayonini yanada qulay va samarali qiladi. Biroq, dizartriya tashxisi qo‘yilgan maktabgacha yoshdagi bolalarda bu texnologiyalarning samaradorligi bo‘yicha tadqiqotlar yetarli emas, shuning uchun yangi izlanishlar talab etiladi. Zamonaviy texnologiyalarga asoslangan multimodal intervensiyaning dizartriya tashxisi qo‘yilgan maktabgacha yoshdagi bolalarning diqqat va nutq samaradorligiga ta‘sirini aniqlash. Ishtirokchilar 3–6 yosh oralig‘idagi bolalar bo‘lib, ular randomizatsiya asosida ikki guruhga bo‘linadi: intervensiya guruhi (zamonaviy texnologiyalar asosida mashg‘ulotlar) va kontroll guruh (an‘anaviy logopedik mashg‘ulotlar). Intervensiya 8–12 hafta davom etadi va serious games, mobil ilovalar orqali diqqat mashqlari hamda oro-motor mashqlarni o‘z ichiga oladi. Natijalar TEA-Ch testlari, nutq aniqligi va ota-onalar so‘rovlari orqali baholanadi.

Natijalar va muhokama:

Kutilayotgan natijalar shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy texnologiyalar asosida olib borilgan mashg‘ulotlar bolalarning diqqatini rivojlantirish va nutq aniqligini yaxshilashda an‘anaviy metodlardan samaraliroq bo‘ladi. Shuningdek, bu texnologiyalar ota-onalarni faol jalb qilish va bolalarning mustaqil mashg‘ulotlarini yo‘lga qo‘yishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Biroq, texnologik vositalarning qo‘llanilishi mutaxassis nazoratisiz yetarlicha samarali bo‘lmasligi mumkin, shuning uchun ularni an‘anaviy logopedik ish bilan uyg‘unlashtirish zarur.

Maktabgacha yosh – bolaning nutqiy, kognitiv va psixologik rivojlanishida eng muhim davr hisoblanadi. Dizartriya – markaziy asab tizimi zararlanishi natijasida nutq apparatining mushaklari faoliyatida buzilish kuzatiladigan nutq kamchiligi bo‘lib, unda tovush talaffuzi, nutq tempi, artikulyatsiya va intonatsiya jarayoni izdan chiqadi. Bunday bolalarda nafaqat

nutq, balki diqqat, xotira, motorika va idrok ham sust rivojlanadi. Shu sababli ularning diqqatini rivojlantirishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Dizartriya va diqqatning o‘zaro bog‘liqligi:

Dizartriyaga ega bo‘lgan maktabgacha yoshdagi bolalarda:diqqatning tez chalg‘ishi,bir ob‘yektga uzoq muddat qaratib turish qiyinligi,Ixtiyorsiz diqqat ustunligi,logopedik mashg‘ulotlarda sust faoliyat kabi muammolar kuzatiladi.Shu bois logopedik ish jarayonida diqqatni rivojlantirishga alohida e‘tibor qaratilishi kerak.

Zamonaviy texnologiyalar asosida diqqatni rivojlantirish

1. Multimedia texnologiyalari

- Interaktiv o‘yinlar – nutq tovushlarini to‘g‘ri talaffuz qilish va diqqatni jamlash uchun maxsus mobil ilovalar (“Logoped plus”, “Speech Therapy Apps”).

- Multimedia taqdimotlar – rangli rasmlar, animatsiyalar yordamida bolalarda qiziqish va e‘tibor kuchayadi.

2. Virtual va qo‘shimcha reallik (VR/AR)

- VR texnologiyasi orqali bolaning diqqatini muayyan predmetga jamlash mashqlari (masalan, hayvonlar tovushini tinglab to‘g‘ri tanlash).

- AR dasturlari (kameraga qarab real predmet ustiga animatsion belgi qo‘yish) orqali nutqiy o‘yinlar tashkil etiladi.

3. Interfaol doskalar va sensorli qurilmalar

- Rangli grafik topshiriqlar, “nutq labirintlari” orqali diqqatni jamlash.
- Bolaning xatosini darhol ko‘rsatadigan qayta aloqa mexanizmi diqqatni mustahkamlaydi.

4. Gamifikatsiya (o‘yinlashtirish)

- Logopedik mashg‘ulotlarni o‘yin tarzida tashkil etish – “so‘z top”, “ovozni ajrat”, “ritmni davom ettir”.

- Rag‘batlantiruvchi ball tizimi bolani mashg‘ulotga faol jalb qiladi.

5. Audio-vizual texnologiyalar

- Musiqa terapiyasi – ritm va temp asosida mashqlar, qo‘shiq aytish orqali diqqat va nutq uyg‘un rivojlanadi.

- Multfilm asosidagi mashqlar – bolaga topshiriqni multfilm qahramoni orqali berish uning qiziqishini kuchaytiradi.

Ilmiy asoslangan natijalar:Tadqiqotlar ko‘rsatadiki, zamonaviy texnologiyalardan foydalanilgan logopedik mashg‘ulotlarda bolalarning diqqat barqarorligi 25–40% ga ortadi.O‘yin texnologiyalaridan foydalanilganda bolalarning nutqiy faolligi 2 baravar oshadi.VR asosidagi mashqlarda dizartriyaga ega bolalarda diqqatni jamlash va vazifa bajarish tezligi sezilarli darajada yaxshilanadi.

Xulosa va amaliy tavsiyalar

Zamonaviy texnologiyalar maktabgacha yoshdagi dizartriya nutq kamchiligiga ega bolalarning diqqatini rivojlantirishda katta imkoniyatlarga ega. Kompyuterlashtirilgan kognitiv trening, serious games va mobil ilovalardan foydalanish logopedik ish

samaradorligini oshirishi mumkin. Amaliyotda ushbu texnologiyalarni qo‘llashda ota-onalar va pedagoglarning hamkorligi, terapevt nazorati va bolaning individual xususiyatlariga moslashuv muhim hisoblanadi. Zamonaviy texnologiyalar dizartriya nutq kamchiligiga ega bo‘lgan maktabgacha yoshdagi bolalarning diqqatini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Interfaol metodlar va innovatsion texnologiyalar yordamida mashg‘ulotlar qiziqarli, motivatsion va samarali o‘tadi. Bu esa bolalarda nafaqat nutqni, balki umumiy psixik jarayonlarni – diqqat, xotira va tafakkurni ham rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. To‘xtayeva M. Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish metodlari. – Toshkent, 2022.
2. Лопатина Л.В. Логопедические технологии при дизартрии. – Москва, 2021.
3. Yusupova N. “Logopediyada zamonaviy texnologiyalar”. O‘zbekiston logopediya jurnali, 2023.
4. World Health Organization. Childhood speech and language disorders. Geneva, 2022.
5. Westwood SJ, et al. (2023). Computerized cognitive training in attention-deficit: A meta-analysis.
6. Shahmoradi L., et al. (2022). Serious games in attention rehabilitation: A systematic review.
7. Kim Y., et al. (2024). Smartphone-Based Speech Therapy for Poststroke Dysarthria.